

FATİH SULTAN MEHMET'İN KİŞİLİĞİ VE FETİHTEKİ ROLÜ (Psikanalitik Bir Yaklaşım)

Yrd. Doç. Dr. Ali KUŞAT
Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
kuşat@erciyes.edu.tr

Özet

Tarihi olaylar, tarihçiler tarafından tarihi bir süreç içerisinde ele alınır ve incelenir. Bu yazıda ise, tarihi olayların oluşmasını ve gelişmesini bu olayların oluşması ve gelişmesinde etkin rol oynayan liderlerin kişilik yapılarıyla da yakından ilgili olduğu tartışılmaktadır. Bu nedenle, bir çağın kapanıp yeni bir çağın açılmasına neden olan İstanbul'un fethi olayında Fatih Sultan Mehmet'in kişilik yapısının, özellikle de psikanalitik bir yaklaşımla, Fatih Sultan Mehmet'in çocukluk ve gençlik yıllarında yaşadığı yaşam tecrübelerinin bunda en büyük rolü oynadığı belirtilmektedir. Çünkü psikanalitik verilere göre insan kişilik yapısının bu erken çağlarda oluştuğu belirtilmektedir. Dolayısıyla bu makalede bir tarih psikolojisi yapılmaya çalışılarak tarihi olaylara psikolojik bir yaklaşımın denemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Psikanaliz, Çocukluk tecrübesi, Ergenlik, Kişilik gelişimi, Fatih'in başarısı.

Giriş

Milletlerin tarihlerindeki dönüm noktalarını, bu dönemlere damgasını vuranların kişilik yapılarıyla birlikte düşünmek ve bu kişilikleri de içinde yaşadıkları sosyal çevre ve bu çevrenin yönlendirmesi, birikimi ortamında ele almak ve değerlendirmek gerekmektedir.

Toplumlar mı büyük liderleri yaratır, yoksa büyük liderler mi büyük toplumları yaratır? sözünden, büyük toplumların büyük liderler çıkardığı gibi, büyük liderlerin de toplumların değişmesinde ve gelişmesinde lokomotif görevi yaparak önemli roller oynadıkları anlaşılmaktadır. Bunların yanında, toplumların içerisinde buldukları sıkıntılarının da büyük liderlerin yetişmesinde önemli bir etken olduğunu görmekteyiz.

1- Metodolojik Yaklaşım

Biz bu makalemizde Fatih Sultan Mehmet'in kişiliğini ve bunun İstanbul'un fethindeki rolünü inceleyeceğiz. Bakış açımız ise, Fatih'in İstanbul'un fethinde rol oynayan kişilik yapısının oluşmasında içinde bulunduğu sosyal çevrenin önemli rolü olduğu şeklindedir. Bunun yanında, Fatih'in doğuştan getirdiği önemli liderlik kişilik özelliklerinin, aile ortamının, içinde yaşadığı sosyal çevre ve bu

çevrede kazandığı tecrübelerin Fatih'in İstanbul'u fethederek çok ünlü bir lider haline gelmesinde önemli roller oynamıştır.

19 yaşındaki bir gencin, üstelik devlet yönetiminde etrafında yer alan Çandarlı gibi oldukça tecrübeli ve etkili olan kimselerin muhalefetine rağmen, kendisinden önce birçok ünlü ve güçlü kişiliklerin yapamadığını yapması, inanılması oldukça güç olan bir işi başarması, Fatih'in kişiliğinin bilhassa psikanalitik açıdan araştırılmasını önemli hale getirmektedir.

Fatih Sultan Mehmet, yalnız Türk tarihinin değil dünya tarihinin de yön değiştirmesine neden olmuş bir hükümdardır. Fatih'i gerek Türk tarihinde gerekse dünya tarihinde önemli kılan elbette ki O'nun İstanbul'u alması ve Osmanlı devletini birkaç katı büyüklüğe çıkarmasının yanında, O'nun Osmanlı devletinin oluşmasında ve gelişmesinde üzerinde temellendirdiği sosyo-kültürel yapı, oluşturduğu devlet felsefesi ve bunların çıkış yeri olan kişilik yapısıdır.

Çağ kapatıp çağ açan bir kişiyi tanıyabilmek için onun çocukluğundan itibaren yaşamış olduğu yaşam tecrübelerinin bilinmesi oldukça önemlidir. Bugün Fatih ile ilgili yazılan kitapların birçoğunda O'nun kişiliğine kitapların en sonunda¹ yer verilmesi bu konunun ne kadar az önemsendiğini göstermesi bakımından oldukça ilginç görülmektedir.

Böyle kişilerin başarılarının arkasında elbette ki, zekaları, bilgileri ve tecrübelerinin etkisi oldukça büyüktür. Bunların yanında onların gelişim dönemleri, aşkları, sevgileri, olumsuz yaşam tecrübeleri, çevreye karşı ümit ve ümitsizlikleri, anneleri, babaları ve çevrelerinin onlarda inşa etmiş oldukları kişilikleri, çevrenin onlardan beklentileri, öfkeleri, kinleri velhasıl her türlü bilinç dışı ve bilinçli duygu ve düşünceleri yatmaktadır.

Fatih Sultan Mehmet ile ilgili literatüre baktığımız zaman onun kişiliği ile ilgili fazla bir bilgiye rastlanmadığı ve fetihteki rolü ile ilgili akademik değerlendirmelerin oldukça sınırlı olduğu görülür. Birtakım yayınlar tamamen dini ve milli duyguların etkisiyle Fatih'i, herhangi bir bilimsel veriye dayanmadan, abartılı bir şekilde övmekte, öte yandan bazı yazılar da, ideolojik bir anlayışla, bilimsellik sınırlarını aşan ve herhangi bir teori çerçevesinde oturtulamayacak şekilde, birtakım olumsuz ön kabullerle değerlendirmeye tabi tutmaktadırlar.

Halbuki yapmış olduğu fetihle, bir çağı açmış ve bir çağı kapamış olan bir liderin kişilik yapısını bilhassa, psikanalitik bir bakış açısıyla çocukluğundan itibaren ele alıp incelemek gerekmektedir. Çünkü, psikanalistlere göre, bebeklik ve ilk çocukluk dönemlerinde annenin vermiş olduğu eğitim ve çocuğunda oluşturduğu kişilik ileriki dönemlerde atılacak adımlar açısından oldukça önemlidir. Bu konuyla ilgili literatürde Fatih'in annesi konusunda yalnızca O'nun ırksal kökeni ile ilgili tartışmalara rastlanılmakta, onun oğlu Şehzade Mehmet'i nasıl yetiştirdiği, onu nasıl güdülediği hakkında hiç bir bilgiye ve değerlendirmeye rastlamamaktayız. Halbuki "Her başarılı erkeğin arkasında başarılı bir kadın vardır" sözünü, psikolojik verilere göre, "Her başarılı erkeğin arkasında başarılı bir anne vardır" sözünü

değiştirmek daha uygun görünmektedir. Çünkü bilim tarihine baktığımız zaman başarılı birçok bilim ve siyaset adamının başarılarının arkasında annelerinin önemli rol oynadığı görülmektedir.²

Benim bu bildirim daha çok metodolojik açıdan olup, Fatih'in bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde yaşamış olduğu tecrübelerin onu nasıl yönlendirdiği ile ilgili olacaktır. Çoğu kez tarihi olaylar tarihi bir süreç içerisinde gelişen birtakım şartların gereği gibi etki-tepki şeklinde açıklama yollarına gidilmekte, bunun yanında bu olaylarda odak noktada rol oynayan kişilerin niçin şöyle veya böyle davrandıklarının psikolojik nedenlerine inilmemektedir. Örneğin, İstanbul'un fethi konusunda baş vezir Çandarlı Halil Paşa'nın bütün gücüyle bu olaya karşı çıkmasına karşın, Fatih'in İstanbul'u almak istemesindeki ısrarını ve kazanma azmini nasıl açıklamamız gerekmektedir? gibi konularda pek fazla düşünce üretilmemektedir.

Bu bildiri psikanalitik bir bakış açısıyla Fatih'in kişiliğini ve fetihteki oynadığı rol ile ilgili bir deneme mahiyetinde olması bakımından belki de tarihi olaylara psikolojik ve bilhassa psikanalitik bir bakış açısı sunmaya çalışacaktır. Daha doğrusu benim burada yapmak istediğim şey bir *tarih psikolojisi* denemesi olacaktır.

Tarihsel bir olayın mantığı, bu olayın olduğu dönemin liderlerinin kişilik yapılarından bağımsız değerlendirildiğinde, birtakım sorunların ortaya çıkması muhtemeldir. Bu nedenle, burada farklı disiplinlerin adlarının birlikte anılmasıyla tarihi olaylara başka açılardan bakabilme imkanı doğacak ve *psikolojik-tarih*, *sosyolojik-tarih* gibi yeni disiplinlerin ve metodolojik yaklaşımların ortaya çıkmasında yardımcı olacaktır.³

Bir psikanalistin temel davranış biçimi bir olayın orijinine gitmeye çalışmaktır. Bu da bir çeşit orjinoloji olarak söylenebilir. Yani insan davranışının iyi anlaşılabilmesi için onun en erken yaşam dönemleri olan ilk çocukluk yaşına kadar gidilmesi gerekmektedir. Psikanaliz, yaşamın sonraki dönemlerini bu ilk dönemler üzerine temellendirmeye çalışır. Böylece insan yaşamına, ilk çocukluk dönemlerinde saklanan bastırılan enerjilerin boşalımı, deşarj olarak bakılmaktadır.

Bir gözlem yöntemi olarak psikanalizin, tarihi konu edinip, bir düşünce sistemi olarak da tarih yapmaya çalışması nedeniyle, bir psikanalist hastasını veya danışanını incelemek ve sonuca gitmek için birtakım terapi yöntemleri geliştirir ki bu da psikanalizin en çok başvurduğu tarihi geçmişin incelenmesidir. Bu nedenle, burada, tarihi olayları aydınlatmada özellikle bu olayların oluşmasında ve gelişmesinde rol oynayan ve neticede tarihe yön verenlerin çocukluk ve gençlik dönemleri de oldukça önemlidir.

Bütün bunlardan sonra, tarihi ve tarihsel olayların yorum ve değerlendirilmesini tamamen, psikoloji alanında tecrübeli olmayan tarihçilere bırakmak doğru değildir. Çünkü tarihçiler, çoğu kez, bir üstünlük anlayışı ile, tarihi olayları ve li-

derleri, kendi anlayışları doğrultusunda rasyonelleştirmeye ve idealize etmeye yönelebilmektedirler.⁴

Bu çalışma, büyük insanların dini kimlik ve kişiliklerini ve diğer çabalarını psikolojik ve tarihi çalışmalarını, benlik psikolojisi ve psiko-sosyal gelişim teorileri ışığında değerlendirilmesi açısından bir deneme niteliğinde olacaktır.

İlk kez 12 yaşında ergenliğin başlangıcında tahta çıkan ve birtakım sorunlar neticesinde birkaç kez tahttan inmek zorunda kalan ve bütün ergenlik dönemini bu başarısızlık duygusuyla geçiren, ergenliğin henüz sonunda 19 yaşında yeniden tahta çıkma şansını bulan Fatih'in bu süre zarfında yaşadıklarının İstanbul'un fethinde nasıl bir rol oynadığının bilinmesi gerekmektedir. İstanbul'un fethi, ergenlik döneminin başarılı olma ve başarısızlıktan kurtulma duygusunun bir tezahürü müdür? şeklinde bir soru belki de bugüne kadar hiç sorulmamış olabilir.

Bu konuları biraz aydınlığa kavuşturmak için Şehzade Mehmet'in ergenlik dönemi yaşam tecrübelerinin iyi anlaşılması gerekmektedir. Ergenlik, gerek birey yaşamında gerekse toplumsal yaşamda, geçmiş ve gelecek arasında yer alır. Aynı zamanda gençlik, birçok alternatif yol kavşaklarının bulunduğu bir yer olarak ta görülebilir. Genç bu çağda özgürlük ile disiplin, macera ile gelenek arasında gider gelir. Dolayısıyla gençlik yıllarında birçok ayrışmalar da yaşanır. E. Erikson bu nedenle, ilgi alanını tarih ve psikanaliz üzerine odaklandırmış ve bu açıdan bazı kişilerin yaşamlarını incelemeye tabi tutmuştur,⁵ Martin Luther'in daha önce var olan dini anlayışın yerine yeni bir anlayışı oluşturmada, Mahatma Gandhi'nin Hindistan'ı İngiliz sömürgesinden kurtarmada sahip oldukları gücü ve enerjiyi çocukluklarından itibaren yaşamış oldukları yaşam tecrübelerinin bir sonucu olarak kazandıklarını ortaya koymaya çalışmaktadır.

İlk kişilik gelişimi, bebeklikte ortaya çıkan "temel güven duygusu" dönemidir. Bu ilk psiko-sosyal gelişim döneminin en temel özeliği bundan sonraki evrelere zemin teşkil etmesidir. Bu dönemde *güven* duygunun kazanılması optimizmin de temelidir. Bu duygu olmadan bireyin yaşam savaşı son bulur. Dolayısıyla, birçok ünlü reformistin reformlarını oluşturmak için sahip oldukları güven duygusunu, bebeklik dönemlerinde annelerinden aldıklarını söylemektedirler.

Gençlik, gerek kendilerinden gerekse çevrelerinden daha yüksek beklentileri olan bir gelişim dönemidir. Bu nedenle, kendi kendilerini tatmin etme ve gelecek ile ilgili anlamsızlıkları ortadan kaldırma konusunda ısrarcı davranırlar. Sonuçta birtakım radikal adımlar atabilirler. Bu adımlar başarılı olduklarında ya onların Fatih'te olduğu gibi üstün nitelikle kendine münhasır bir kişilik ortaya çıkmasına veya Genç Osman'da olduğu gibi kaybettiğinde hüsrarla sonlanmasına neden olur.

Birtakım huzursuzluklar içerisinde yaşayan gençler, rahatı sevmez, bunlar ailelerinin aynısı olmazlar veya yetişkinler gibi davranamazlar, devamlı bir mutsuzluk ve huzursuzluk içerisinde kalırlar.

Ergenlik, kimlik krizinin en yoğun yaşandığı bir dönemdir, Ergenlik döneminin sonlarına doğru doruk noktaya ulaşan psiko-sosyal kimlik krizi diğer bütün gelişim özelliklerinin bağlandığı yerdir. Bu gelişimde sosyo-kültürel nedenler, annenin verdiği güven ve din önemli rol oynamaktadır. Kimlik duygusunu iyi restore etmek ve güçlendirmede din duygusu önemli rol oynamaktadır.

12 ve 19 yaşlarında iki defa sultanlık tecrübesi yaşayan Fatih'in bir kimlik edinme gelişim süreci içerisinde olduğunu görüyoruz. Gerek kendi bireysel kimliğini ortaya koymak, gerekse de babası II. Murat'tan beri oluşan milli kimlik oluşturma çabaları Fatih'te büyük bir devlet kurma aşkını kamçılayan bir başka neden olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocukluk hayal ve fantazi dünyasından uzaklaşmış her ergen kendisi için merkezi konumda olabilecek ve yetişkinlik döneminde yaşayacağı merkezi bir düşünce sistemi ve yaşam felsefesi oluşturur. Bu esnada, kendisinin kendisinden beklentileri ile başkalarının ondan beklentileri arasında anlamlı bezerlikler kurarak gelecek ile ilgili bir perspektif ortaya koyar. Bu süreç, kişinin o anki kabiliyetleri ile geçmişte yaşadığı tecrübelerinin ve bu tecrübelerin o anki toplum tarafından beklentilerle de birleşmesinden ortaya çıkar. Bu süreç içerisinde bir kimlik krizinin de doğal olarak oluşmasına neden olur. Bu kiriz dolayısıyla ikinci doğuş ta denen yaygın düşünsel kırılma ve oturmamışlık gibi kritik dönemin yaşanmasına neden olur. Bazı gençler bu dönemde krizin bütün; psikotik, nevrotik veya toplumsal norm ve kurallara aykırı davranışlar gibi özelliklerini gösterirken bazılarında ise, bu durum birtakım düşünsel ve ideolojik; din, politika, sanat gibi hareketler ve ideallere yönelmeye neden olmakta ve neticede, yaşamda daha yaratıcı ve orijinal düşüncelerin üretilmesine yol açmaktadır. Neticede, gençler yaşama orijinal ve yaratıcı bir yaklaşımla bu düşüncelerinin realize olması için bir güdülenme ve gerçekleştirme ve bunlar için amaçlar, planlar yapma ve bunları yeni bir yolla yaşama geçirmeye bazen de bunları tehlikeli yollarla yapmaya çalışırlar.⁶

Anna Freud, ergenlik döneminde görülen entelektüel soyut düşünce çabaları ve tartışmaları ve ergenlerin bu konuda istek ve arzulu oluşlarını gerçeklikle ilgili birtakım sorunların çözümü ile ilgili aktiviteler olmayıp, içgüdüsel süreçte oluşan bir içsel gerginliğin soyut düşünceye taşınması olarak görmektedir. Burada ergende birincisi derin düşünce evresi, ikincisi de bunu yaşama geçirme evresi olarak iki önemli evre yaşanmaktadır. Buradan biz, ergenin ergenliğin ilk dönemleriyle yetişkinliğin ilk yılları arasında yeni bir anlayışla yeni bir kişilikle nasıl ortaya çıktığını görüyoruz.⁷

Fatih Sultan Mehmet, başarısızlıkla sonuçlanan ilk sultanlık döneminde bütün bu tecrübeleri derinden yaşamış ve temsil ettiği topluma yeni bir kimlik verecek ve onları ayakta tutacak bir başarı daha önce birçok kimsenin denemesine rağmen ulaşamadıkları İstanbul'un alınması, bu yeni kimlik krizinin daha iyi atlatılması ve kırılan onurunun tamir edilmesi için iyi bir yol olabilirdi. Bu yolla da içerisine düştüğü politik ve psikolojik boşluğu doldurmuş olabilirdi. Böylelikle kendisi

de bütün Türk-İslam dünyasının en önde gelebilen bir büyüğü durumuna gelebilirdi.

İnsan doğası, kişilik gelişiminin karmaşa dönemlerinde daha iyi anlaşılabilir. Bunun bir başka örneği de olağanüstü tarihi olaylardır. Bu tarihi olağanüstü olaylar, olağanüstü özelliklere sahip, karizmatik kişilerin bireysel manevralarıyla daha iyi çözülebilmektedir. Psikologlar da tarihçiler gibi, yazılmış olayları inceleyerek sonuca gitmeye çalışırlar.⁸ Fatih, belirgin özellikleri itibarıyla hem tarihçilerin, hem de psikologların ilgi alanına girebilecek tarihi kişilerdendir. Bu nedenle Fatih'in kişiliği otobiyografik verilerden hareketle ancak elde edilebilecektir. Bu anlamda O'nun bilinç altı dünyasını aydınlatmak ve fetihteki rolünü öğrenmek için varsa otobiyografisi, yazıları ve şiirleri dikkatli bir incelemeye tabi tutulmalıdır.

Fatih'in çevresi, karakter yapısı ve ruhsal yapısı onun döneminin makrokozmos ve mikrokozmosu yani aile yapısına, oturduğu ve yaşadığı ortama bağlı olarak gelişmektedir. Onun biyolojik yapısı, fiziki ve duygusal yapısı da fetih olayında oldukça büyük önem arz etmektedir.

Bu teorik ve metodolojik girişten sonra şimdi de Fatih'in yaşamını bu açılardan ele almaya çalışacağım.

2- Fatih'in Hayatı

Fatih Sultan Mehmet 30 Mart 1432 yılında Pazar günü seher vakti Edirne'de dünyaya gelmiştir. Annesi ise Kastamonu-Sinop beyi İsfandiyaroğlu İbrahim Bey'in kızı Hatice Halime Hüma Hatun olarak bilinmektedir. Fatih'i dünyaya getirdiğinde 15 yaşında genç bir bayan idi. Fatih'in son saltanatını görmeden 1449 yılında vefat etmiş Muradiye Camii'nin doğusunda Hatuniye Türbesi'ne defnedilmiştir.⁹ Şehzade Mehmet doğduktan sonra bakımını Daya Hatun adlı bir dadı yapmıştır.¹⁰ Ayrıca, Fatih'in saygısından dolayı Validem diye hitap ettiği II. Murat'ın Sırp kralı George Brankoviç'in kızı olan Mara Hatun'un da Fatih üzerinde birtakım etkiler bıraktığı tahmin edilmekle birlikte bunlar da bilinmemektedir. Fatih 3 Mayıs 1481 yılında Perşembe günü çok genç denebilecek 50 yaşında bir sefere giderken Gebze yakınlarında Hünkarçayırı (Tekirçayırı) denilen yede ölmüştür. İstanbul'da adına yaptırdığı caminin bahçesine defnedilmiş, sonra üzerine türbe yapılmıştır. Fatih'in Nikris hastalığından* öldüğü söylene de, ne şekilde hangi hastalıktan öldüğü kesin olarak bilinmediğinden özel doktoru olan Yakup Paşa tarafından zehirlenerek öldürüldüğü iddiaları da mevcuttur.¹¹

* **Nikris hastalığı** : Halk arasında gut veya damla hastalığı, tıp dilinde ise podagra denir. Özellikle fazla kırmızı et yiyenlerde görülür. Daha fazla erkeklerde rastlanır. El, ayak başparmağı, diz ve dirseklerde şişkinlik meydana gelir.

3- Fatih'in Çocukluk ve Gençlik Çağı Tecrübeleri

Fatih çocukluğunda oldukça hareketli ve ele avuca sığmayan bir kişiliğe sahip idi. İlk önceleri okumak ve öğrenmekten çok, harp sanatına ilgi duymuş hocalarının öğrenme konusundaki sözlerini dinlememiştir. Bunun üzerine II. Murat Fatih'in hocalığına biraz daha sert yapılı olan Molla Gürani'yi atamıştır. Daha ilk karşılaşmada Molla Gürani ile dalga geçmeye çalışan genç şehzadeye Gürani'nin, değneğini göstererek "İşte bu itaat etmen için, haydi şimdi çalışmaya"¹² dediği belirtilmektedir.

Fatih II. Murat'ın altı oğlundan dördüncüsü olarak dünyaya gelmiştir. Büyük kardeşleri Ahmet, Alaaddin Ali'yi babaları II. Murat'ın çok sevdiği, buna karşılık ise II. Mehmet'i pek fazla sevmediği anlatılmaktadır. Bu durum Fatih'te kardeşlerine karşı bir kıskançlık duygusu oluşturduğu belirtilmektedir.¹³ Belki de O'nun bu duygusal durumu, babasının gözüne girmek amacıyla davranışlarını yönlendirmiştir.

Fatih çok iyi öğrenim görmüş, gerek din bilimlerinde, sosyal bilimlerde, gerekse pozitif bilimlerde oldukça iyi bir düzeye gelmiştir. Edebiyata, din felsefesine, coğrafya, tarih ve askeri konulara büyük ilgi göstermiştir. Matematik ile çok yakından ilgilenmiş özellikle de edebiyat onun en sevdiği alan olarak bilinmekle birlikte bıraktığı kitaplarının üçte birinin *tarih ve coğrafyaya* ait olması¹⁴ oldukça ilginçtir. Türkçe'nin yanında Farsça, Arapça, Yunanca, Sırpça, İtalyanca ve Slavca'yı da belirli ölçülerde öğrendiği belirtilmektedir.¹⁵

Babası II. Murat, Fatih'in eğitimine çok önem vermiş, en iyi hocalardan ders aldirtmiştir. Molla Gürani Fatih'in yetişmesinde en büyük paya sahip olmakla birlikte, Hocazade, Molla İlyas, Siraceddin Halebi, Molla Abdülkadir, Hasan Samsuni, Molla Hayrettin de çocukluk dönemi hocaları arasında sayılırlar.

4- Fatih'in Kişiliği

Fatih Sultan Mehmet, ince yüzlü, uzunca boylu, dolgun vücutlu, heybetli ve iyi giyimli olup karizmatik bir kişiliğe sahipti. Seyrek güler, yüzüne bakıldığında hürmet ve korku telkin ederdi.¹⁶ Ressam Bellini'ye yaptırdığı resimde de bu açıkça görülmektedir.

Gerek yerli gerekse yabancı kaynaklarda, her şeyi öğrenmek isteyen, her şeyi araştırarak karar veren, oldukça dindar, adaletli, çok akıllı, cesaretli, idrak ve sezgi kabiliyeti yüksek, bilim adamları ve şairlere önem veren ve onları koruyan, ihtiraslı, kendine güveni oldukça yüksek bir pâdişah olarak nitelendirilen Fâtiḥ Sultan Mehmet, tarihin kaydettiği büyük liderlerden birisidir.

Fatih'in son derece iyi eğitim almış, parlak bir zekaya sahip, bir şeyi yapma konusunda aşırı kararlı ve tutkuyla bağlı, düşüncesinden asla vazgeçmeyen, gerektiği zaman sert kararlar alabilen, kimseden çekinmeyen, büyük hayalleri olan ve bu hayallerini yerine getirme hususunda her türlü zorluğa hazır olan, nadiren

gülen, projelerini yerine getirme konusunda oldukça inatçı, atılgan, cüretkar ve büyük bir devlet adamı ve lideri özelliği taşıyan bir kişiliğe sahip olduğu bilinmektedir.¹⁷ Bazen de, oldukça sakin, mülayim, yumuşak, iyi kalpli ve affedici idi. Yani iki duygu durumu arasında bir duygusal yapıya sahip idi.

Fatih, çok tedbirli ve temkinli davranırdı. Bir savaştan önce bütün detayları inceler, ona göre karar verirdi. Hatta düşmanlarını çok iyi aldatırdı. Birçok savaşta düşmanlarına başka yerlerle savaşılmış intibaini uyandırıp onları hazırlıksız yakalamıştır. Yapacağı seferlerden en yakınlarını bile haberdar etmez ve bunların gizli kalmasına çok dikkat ederdi. O'nun bir seferden önce seferin nereye yapıldığını soran bir Kazaskere; *"eğer bunu sakalımın tellerinden birisi biliyor olsa idi onu derhal koparır yakardım"*¹⁸ sözü meşhurdur.

Soğuşa-sıcağa, açlığa-susuzluğa ve yorgunluğa karşı çok dayanıklıydı. Çok cesur, varmak istediği hedefe varmak için ne gerekiyorsa yapardı.¹⁹ Belgrad savaşında ordunun Hunyadi'nin kuvvetleri karşısında bozguna uğradığını görünce, hırsından dudaklarından kanlar akmaya başlamış ve atıyla ileri atılarak ordunun önünde tek başına kılıcını çekip düşman üzerine saldırmaktan çekinmemiştir. Onun bu büyük fedakarlığı savaşın zaferle sonuçlanmasına neden olmuştur. Fatih yapmış olduğu hiçbir savaştan mağlubiyetle ayrılmamıştır. Gerek İstanbul'un alınmasında, gerekse başka savaşlarda yerinde duramaz ordusuyla birlikte hücum ederdi.²⁰ Bugün Türkiye'nin yetiştirmiş olduğu en büyük futbol teknik direktörlerinden Fatih Terim'in saha kenarında maçı kazanmak için oyuncularını nasıl motive ettiğini gördüğümüzde, Fatih Sultan Mehmet'in gayretlerini zihnimize daha iyi canlandıracağımızı düşünüyorum.

'Ayrıca Fatih'in, Osmanlı sultanları içerisinde İslam dışındaki dinlere en hoşgörülüsü olduğu, bu din mensuplarına ve din adamlarına kendi dinlerini öğrenme ve yaşama konusunda göstermiş olduğu engin hoşgörülü tutum ve davranışlarından anlamaktayız. O'nun bu hoşgörüsünün arkasında Roma ve İtalya'yı fethetme düşüncesinin olduğu iddia edilse de yalnızca Hıristiyanlara değil, oluşturmak istediği devlet felsefesinin bir gereği olarak bütün mezheplere, dinlere ve mensuplarına rahat hareket edebilme imkanlarını tanımıştır. Bunların yanında, İslam dininin yaşam kurallarını takip etme konusunda hassas da davranırdı. Özellikle Hocazade'ye derin bir sevgi beslediği ve Akşemsettin'in ise engin bir ferasete sahip olduğuna inandığı' belirtilmektedir.²¹

Fatih Osmanlı devletini imparatorluk haline getirmiş ve imparator kurucusu olma vasfına ulaşmış, devletinin imparatorluğa dönüşmesinin kültürel ve devlet felsefesi açısından da alt yapısını oluşturmuş, bu nedenle dünya hakimiyeti kurmak amacıyla olmuş, geniş ve ileri görüşlü bir lider olarak tanımlanmaktadır.²²

5- Fatih'i Güdüleyen Olumsuz Yaşam Tecrübeleri

Bir kişinin başarısızlıkları da başarıları kadar güdüleyici rol oynayabilmektedir. Dolayısıyla Fatih'in ilk tahta çıktığında yaşamış olduğu olumsuzluklar, O'nu

daha sonraki dönemlerinde nasıl adım atması gerektiği konusunda düşünmeye sevk etmiştir.

Çocuk yaşlarında (6 yaş) valilik yaptığı söylene de bunun pek doğru olmadığı, ilk sultanlık denemesini 12 yaşında 1444-1446 yılları arasında yaptığını öğrenmekteyiz.²³

II. Murat henüz 40 yaşında iken,²⁴ Manisa valisi olan 12 yaşındaki oğlu Mehmet'i 1444'te yerine geçirmek üzere Edirne'ye getirmiştir. Aynı yılın Ağustos ayında Mahiliç ovasında kapıkulu askerleri ve paşalar önünde tahtı oğluna teslim ettiğini ilan etmiştir. *Babası ölmeden tahta çıkan ilk ve tek Osmanlı Sultanı olarak bilinmektedir.*

Sultan II. Murat'ın kendisi henüz 40 yaşında iken bu kadar küçük yaşta bir oğlunu tahta çıkarmış olması pek akla yatkın görünmemektedir. Bunun çok önemli nedenleri olarak, birincisi, siyasi dengelerin sağlanması, ikincisi, II. Murat'ın kendisini yorulmuş hissetmesi ve 12 yaşında olmasına rağmen II. Mehmet'in, Çandarlı Ailesinden Halil Paşa'nın da yardımlarıyla devleti yönetebilecek kişilik ve liderlik vasfına sahip olduğunu düşünmüş olması ve üçüncü olarak ta, II. Murat'ın çalışmayı pek sevmediği, tasavvufi yaşama düşkünlüğü nedenleriyle bir an evvel tahttan ayrılıp yerine oğlu Şehzade Mehmet'i getirmek istemesinden kaynaklandığı şeklinde birtakım nedenler bulunabilir.

Osmanlı Devleti'nin başına bu kadar genç ve tecrübesiz birisinin geçmesini fırsat bilen dışarıdan ve içeriden birtakım çevreler, Osmanlı'yı yıkmak için harekete geçmiştir. Bilhassa veziri azam Çandarlı Halil Paşa'nın Osmanlı topraklarının bir kısmını Balkanlar'da ve Anadolu'da birtakım antlaşmalarla komşu ülkelere verdiği söylenmektedir.²⁵ Hatta Balkanlarda bazı ülkeler Osmanlı topraklarına saldırmış ve Osmanlı nüfuzu oldukça zayıflamıştı. Balkan ülkeleriyle Karamanoğulları arasında Osmanlıya karşı yakınlaşmalar oluşmaya başlamış, Batı yeniden bir Haçlı Ordusu oluşturma çabaları içerisine girmişti.

Bu olumsuz durum, içeride bir takım huzursuzluklara neden olmuş, paşalar arasında ikilikler meydana gelmiş, birtakım ayaklanmalar (Hurufî ayaklanması) olmuş ve halk başkent Edirne'den Anadolu'ya kaçmaya başlamıştı.²⁶

İç olayların en kötüsü iktidar buhranı idi. II. Murat saltanatı oğlu II. Mehmet'e bırakmakla birlikte, idareyi veziri Çandarlı Halil Paşaya bırakmıştı. Bu sırada, Rumeli beylerbeyi vezir Şahabettin Şahin, Nişancı İbrahim ve Zağanos paşalar yönetimi II. Mehmet lehine Çandarlı'nın elinden almak istiyorlardı. Bunun yanında Zağanos paşa, II. Mehmet'i İstanbul'u alması konusunda öğütüyor, bunu Çandarlı ile baş etmek için çok iyi bir yol ve padişahlığının temel şartı olduğunu ve bu nedenle II. Mehmet'i futuhatçı bir siyaset güdülmesi gerektiği konusunda yönlendiriyorlardı.²⁷

Avrupa'da ve Bizans'ta, kabiliyetsiz, çok küçük yaşta tecrübesiz bir delikanlının Osmanlılarda iş başına geçtiği anlatılıyor ve böyle bir kişinin Osmanlı'nın

başında olmasından dolayı da çok seviniliyordu. Bu nedenle de Avrupalılar, Osmanlının kendiliğinden yok olup gideceğine inanıyorlardı.²⁸

Bu arada Haçlı ordusu Balkanlarda ilerliyordu. Sarayda kimin ordunun başında bulunması gerektiği konusunda vezirler arasında bir antlaşmazlık vardı. Çandarlı, II. Murat'ın tekrar yönetimin başına geçmesini, Şahabettin ve Zağanos paşalar ise haçlılara karşı savaşta II. Mehmet'in Sultan olarak ordunun başında kalmasını istiyorlardı.

Bu sorunlar üzerine Osmanlı devletini büyük tehlikelerin beklediğini sezen tecrübeli baş vezir Çandarlı Halil Paşa, 1444'de devletin selameti ve bekası için II. Murat'a gönderdiği gizli bir haberle Edirne'ye gelip tekrar tahta geçmesini ister. Bu nedenle, Çandarlı devlet erkaniyla bir toplantı yapıp Sultan II. Murat'ın tekrar tahta çıkması için karar alır. Bu karar Sultan II. Mehmet'e iletildiğinde Sultan Mehmet bu karardan hoşnut olmadığını "*O madem ki bu ihtimalat var önceden düşünülmemeliydi*"²⁹ düşüncesiyle belirtir. Daha sonra Çandarlı II. Mehmet'in, istemeyerek de olsa onayını aldıktan sonra II. Murat'a şu mektubu yazar: "*Eğer saltanat taraf-ı saadetinizde ise mülkünüzü perişan etmek için harekete geçilmiştir. Meselenin önemini arz ve ihtar ediyorum. Eğer saltanat bu tarafta ise ordu başında bulunmanız hakkında padişah emri vardır. Lüzum-u itaati tebliğ ve ihbar eyliyorum.*"³⁰ Bu mektubun bizzat II. Mehmet tarafından yazıldığı iddia edilmekteyse de olayların gelişmesi, Fatih'in kişiliği, ordunun başında savaşa gitmekteki ısrarı dikkate alındığında O'nun böyle bir mektup yazacak bir kişilikten uzak olduğu kanaati ağır basmaktadır.

II. Mehmet ordunun başına babasının geçmesi konusunda ikna edilmiş, kendisi ise Edirne'de Sultan olarak tahtta kalmıştır. Bütün bu olaylar esnasında özellikle de Çandarlı, II. Murat'a gerçek padişah gibi davranıyordu.³¹ Çandarlı'nın Sultan Mehmet'i küçük düşürücü bu tutum ve davranışı, Sultan Mehmet'te Çandarlı'ya karşı olumsuz bir tutumun gelişmesine neden olmuştur. 1444'de Varna savaşını kazanan II. Murat, Çandarlı'nın bütün ısrarlarına rağmen, oğlu II. Mehmet'i geleceği için tehlikeli olur diye tahttan indirmek istemedi. Edirne'de birkaç gün kaldıktan sonra tekrar Manisa'ya dönmüştür (1445).³²

Bir süre sonra, Edirne'de yeniçeri ayaklanması olmuş, yeniçerilerin Tüccar mahallesinde büyük bir yangın çıkarması sonucunda genç sultanın Edirne'de otorite kuramadığı şeklinde söylentilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeniçeriler Şahabettin Paşa'nın konağını yağmalamışlar, bu sırada Şahabeddin paşa II. Mehmet'in sarayına sığınmış ve isyan Çandarlı'nın gayretleriyle bastırılmıştı.

Bu isyanın, ortak bir görüş olarak, II. Mehmet'i tahttan indirmek ve Şahabeddin paşayı yönetimden uzaklaştırıp ortadan kaldırmak ve böylece II. Murat'ı tekrar devletin başına getirmek için Çandarlı Halil Paşa tarafından düzenlendiği belirtilmektedir. Böylece küçük padişahın devleti yönetemediği ispat edilmiş olacaktı.³³

Bu olaylar üzerine Çandarlı ve arkadaşları, genç, dinamik ve birtakım yüksek duygularla saltanatta kalmak ve yapmak istediğinin planlarını yapan bu nedenle de saltanattan çekilmeye razı olmayacak olan II. Mehmet'e tahttan çekilmesi isteğinde bulunamadıklarından, gizlice II. Murat'ı tekrar Manisa'dan Edirne'ye getirip tahta çıkarmışlar, *II. Mehmet ise devleti yeterince yönetemediği düşüncesiyle derhal Manisa'ya gönderilmişti* (1446).³⁴ Edirne'de olan bu olaylar Sultan Mehmet'in yetersizliği şeklinde bir düşünce uyandırmış, bu olaydan sonra kendisine atabey tayin edilen Zağanos ve Şahabeddin paşalar ile birlikte Manisa'ya gönderilmişti. Bu olay Şehzade'nin gelecek yaşamı ve yapacakları için oldukça acı, bir o kadar da ders çıkarılan bir olay olmuştur. Çok erken yaşta ergenliğin henüz başlangıcında yaşanan bu sıkıntıyı, belki de ömür boyu II. Mehmet'in yaşamını en derinden etkileyen olaylardan birisi olarak görebiliriz. "Büyük insanlar başarısızlıklarından iyi ders çıkarabilen insanlardır." vecizesini doğrular nitelikte bir örnek olay olmuştur. II. Mehmet bu gönderilişten hiç de memnun olmamış, Çandarlı'nın yanında, babası II. Murat'a da olan kırgınlığını, kendisini en azından Anadolu'nun Sultanı olarak görüp, Edirne tarafından hoş karşılanmasa da, Manisa'da kendisini bir Sultan gibi algılamış ve adına para bastırıp, birtakım askeri hareketlerde bulunmuştur. Bir anlamda gelecekteki sultanlığının bir provasını yapmıştır.³⁵

II. Mehmet'in ilk saltanat denemesi olan 1444-1446, O'nun kişiliğinde oldukça büyük etki bırakmış devlet yönetimi konusunda oldukça iyi bir tecrübe olmuştu.³⁶

Onun, Manisa'da geçirdiği ikinci şehzadelik devresi, kişiliğinin olgunlaşması ve Osmanlı Devletinin geleceği açısından çok verimli ve yararlı olmuştur. Fatih'i güdüleyen yakın sosyal çevrenin yanında uzak çevrenin de etkisinin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Bu 5 yıllık süre içerisinde, güvendiği hocalarının yardımlarıyla tarihte yaşamış başarılı liderlerin biyografilerini dikkatle araştırmış onların başarılarının arkasındaki sırların neler olduğunu öğrenmeye çalışmıştır. Kahraman liderlerden Hz. Süleyman, Hz. Davud, İskender, 1. Alaaddin Keykubat gibi dini ve millî liderleri incelediğini öğrenmekteyiz.³⁷ Bu da bize gösteriyor ki çok genç yaşta tahta çıkan Fatih bu liderlerle özdeşleşmiş, onların başarılarının sırlarını öğrenmiş ve onları örnek almaya çalışmıştır.

Bu süre içerisinde Fatih, Latince, İtalyanca, Farsızca yani Doğu dillerinin yanında Batı'da konuşulan dilleri belirli ölçülerde öğrenmiştir.³⁸ O günkü Batı'da konuşulan dillerini öğrenme istek ve arzusu Şehzade'nin ileride neler yapmak istediğinin de bir ön hazırlığı olarak algılanabilir.

1446-1451 yılları II. Mehmet'in kişiliğinin olgunlaşması ve devlet tecrübesi konusunda oldukça yararlı olmuştur. Fatih'in bilhassa Çandarlı Halil Paşa tarafından başarısız sayılması ve küçük düşürülmesi, Yeniçerilerin kendisine karşı ayaklanması, O'nu o kadar etkilemiş ki, Çandarlı Halil Paşa ve Yeniçeriler ile nasıl baş edebileceğini ve İstanbul'u nasıl alacağını planlarını bu süre zarfında yapmıştır. Bu süreçte babası II. Murat zaman zaman Şehzade Mehmet'i Edirne'ye getirtip bazı seferlere götürmüş ve tecrübe kazanmıştır.

On dokuz yaşını birkaç ay geçmiş olan Fatih 1451 18 Şubat günü babası II. Murat'ın ölümü üzerine tekrar tahta çıkmış ve yeniçerilerden sadakat yemini almıştır.

II. Mehmet ikinci defa tahta çıktığında Kaşifi'nin kendisine sunduğu *Gazaname-i Rum* adlı eserinde Fatih'in tahttan hiç inmediğini yazmaktadır. Çünkü Varna savaşından önce tahttan inmesi ve babasının, ordunun başına geçmesi gerektiğinde Çandarlı, Sultan II. Mehmet'i ordunun başından çekilmeye ikna etmek için babası II. Murat'ın yalnızca ordunun başında savaşacağını Sultan'ın ise yine kendisi olduğu şeklinde bir güven de vermişti. Bu da Fatih'in aslında 12 yaşında iken tahttan inmesinin kendisi için ne kadar ağır geldiğini ve Kaşifi'nin de bu düşünceyle Fatih'in kırılan onurunu düzeltmeye çalıştığını görmekteyiz.

Fatih'in ilk tahta çıktığı 12 yaşında yaşadığı birtakım başarısızlıkları onun ikinci defa tahta daha tecrübeli, başarısızlıklarından ders almış bir kişi olarak yetişmesine ve gelişmesinde en önemli katkıyı sağlamıştır. Fatih'in birinci başarısız girişimi olmasa idi bu kadar başarılı bir hükümdarlık yapması olası olmayabilirdi.

6- Fatih'i Güdüleyen Sosyal Nedenler

Fatih'in babası II. Murat ince ruhlu, alçak gönüllü, mert, cömert, duygusal bir insandı. Bilime, bilim adamlarına oldukça önem verir onlarla birlikte olmayı ve onlardan yararlanmayı severdi. II. Murat'ın bu davranışı oğlu Mehmet için de en önemli ve ilk örnek kişiliktir. Fatih'i tanımak için II. Murat'ın da çok iyi bilinmesi gerekmektedir.

Bir gün Hacı Bayram veli, kendisini çekemeyenler tarafından bazı aslı olmayan nedenlerle Sultan II. Murat'a şikayet edilir. Sultan Murat onu Ankara'dan Edirne'ye getirtir. Sultan II. Murat şikayetin aslı olmadığını ve Hacı Bayram velinin büyük bir insan olduğunu anlar. II. Murat bir gün Hacı Bayram veliye, İstanbul'u almak istediğini, büyük babası Yıldırım Bayezit, amcası Musa Çelebi ve kendisinin şehri muhasara etmelerine rağmen alamadıklarını ve bu şehrin Osmanlı için çok önemli olduğunu anlatır ve alınması için Hacı Bayram veliden yardım ister. Hacı Bayram veli de gülümseyerek: "*Beğim! bu şehri sen alamayacaksın. Ben göremem ama... Şu beşikteki Şehzade ile bizim köse (Akşemsettin) alacaktır. Emin olasin*" der.³⁹ Bu olay üzerine sultan II. Murat bir daha şehri alma teşebbüsünde bulunmaz. Oğlu Şehzade Mehmet'e de her fırsatta "*Mehmet Konstantiniye'yi sen, Akşemsettin ile birlikte alacaksın*"⁴⁰ öğütünde bulunur. II. Murat düzenlediği vasiyetnamesinde İstanbul'un mutlaka alınmasını ve bu işin de oğlu Mehmet tarafından yapılmasını istemiştir. Hacı Bayram velinin bu ferasetini gerek ailesi gerekse çevresinde kendisine öğretmenlik ve klavuzluk yapan bütün bilginler Şehzade Mehmet'in kişiliğine ve bilinç altına yerleştirirler. Çünkü bir çocuk neye güdülenirse onu yapmaya çalışır. Fatih ömrünün sonuna kadar Akşemsettin'den hiç ayrılmaz ve her an onunla birlikte olmaktan mutluluk duyar. Fatih, Akşemsettin'in önerileri doğrultusunda hareket ettiğini, hatta bütün seferle-

rinde ve bilhassa İstanbul'un alınmasında hocası Akşesettin'in büyük teşvik ve yardımının olduğunu vurgular. Ölürken yapmış olduğu bir konuşmasında Akşemsettin hakkında; "..... *Eğer şeyhim izin vermiş olsa idi zikir yolunu tercih eder ve saltanatı terk ederdim*"⁴¹ dediği aktarılmaktadır.

Hız. Muhammet'ten nakledildiği söylenen: "*Er geç, bir gün Kostantiniye feth olacaktır. Onu fethedecek emir ne güzel, ne bahtiyar bir emirdir. Askerleri de ne bahtiyar askerlerdir.*"⁴² hadisi Şehzade Mehmet'te İstanbul'u alarak bu övgüye layık olduğu ve bu emirin kendisi ve askerinin de kendi askeri olduğu inancını uyanırdır ve bunu gerçekleştirmek için bütün gücüyle çalışmıştır.

Bilindiği gibi İstanbul, Fatih'ten önce de Avarlar,⁴³ Müslüman Arap orduları tarafından alınmak istenmişti. Daha sonra Osmanlılar; dört kez Yıldırım Bayezit (1391-1394-1396-1400), Musa Çelebi (1411), Fatih'in babası II. Murat (1422) tarafından 62 yıl içerisinde 6 kez kuşatılmış ancak alınamamıştı. Osmanlı'nın kurucusu Osman Gazi'den itibaren İstanbul'un alınması bir sonraki nesle miras olarak bırakılan bir görev olarak gelmiştir.⁴⁴ Dolayısıyla Fatih, dedesi ve babasının yanında hep İstanbul'un fethi hikayeleri ve amaçlarıyla büyümüş ve İstanbul'un alınması fikri Fatih'in bilinç altına ekilmiştir.

Bütün bu gelişmeler sanki O'nu İstanbul'u fethetmek üzere programlamış ve O da tahta geçer geçmez hemen fetih hazırlıklarına başlamıştır. Çünkü tahta geçişiyle İstanbul'u fethi arasında iki yıl iki ay gibi oldukça kısa bir süre geçmiştir. İstanbul'u fetih için yaptırmış olduğu Rumeli Hisarı'nın dört ay gibi çok kısa bir sürede yapılmış olması ve hisarın yapımında bizzat kendisinin de çalışması bunu kanıtlamaktadır.

İstanbul'un fethinin dini, milli, siyasal, askeri, ekonomik ve kültürel olmak üzere birçok nedenleri olabilir veya en azından böyle nedenler bulunabilir. Ancak, bir başka neden var ki o da Şehzade Mehmet'in daha önceki dönemlerinde yaşamış olduğu yaşam tecrübeleri, başarıları, başarısızlıkları, dini ve milli kimlik sorunları, anne-babasının onu yetiştirme tarzı ve küçükken onu güdülemeleri ve çevresindeki kişilerin ondan beklentileri onu İstanbul'u almaya güdüleyen diğer önemli nedenler arasında yer almaktadır. Çünkü psikolojinin ve bilhassa psikanalizin verilerine göre insan bekleğinden itibaren yaşamış olduğu tecrübelerinin ileriki yıllarda onun kişiliğini ve eylemlerini yönlendireceği şeklindeki açıklaması Fatih'te ispatlanmış olmaktadır.

Çandarlı ve taraftarlarının, devletin geleceğinin büyük bir tehlikeye atıldığı şeklinde bütün karşı koymalarına rağmen, bilhassa Akşemsettin'in, Zağanos ve Şahabeddin paşaların II. Mehmet'e İstanbul'u alma konusunda büyük destekleriyle İstanbul'un alınma planları yapılmaya başlanmıştır.

Nihayet 6 Nisan'da başlayan kuşatma, 22 Nisan'da Fatih'in donanmayı Beşiktaş'tan Haliç'e indirmesiyle çok şiddetli bir duruma girmiş, 29 Mayıs 1453'te yapılan son taarruzla şehri alarak Ortaçağ'a son vermiştir.

İstanbul'un fethinden sonra Fatih gerek iç siyasette, gerekse dış siyasette birtakım radikal değişikliklere gitti. İktidarını güçlendirmek için Çandarlı Halil Paşa'yı fetihden bir gün sonra, 30 Mayıs 1453 günü önce görevden alıp çocukları ve yakın akrabaları ile birlikte tevkif ve hapsedirmiş ve mallarına el koydurmuştur. Daha sonra bir arabayla Edirne'ye göndermiş ve 40 gün sonra da idam ettirmiştir.⁴⁵ Çandarlı'nın Rumlarla işbirliği yaptığı ve ihanet ettiği nedeniyle idam ettirdiği söylene de, aslında bu bir gerçek neden olarak görülmemektedir. Gerçek sebep ise, gençlik yıllarında tahttan inmesine ve küçük düşürülmesine, onurunun kırılmasına neden olduğuna inandığı Çandarlı'dan bir öğ alma olarak görülmesi daha akılcı görülmektedir.⁴⁶ Bunun yanında, bundan sonraki fetihleri ve hedefleri için de Çandarlı'yı bir engel gibi görüyordu. Daha sonra yapacağı fetihler için en çok güvendiği Şehabettin Paşayı ikinci vezir yapmış, Saruca ve Zağanos paşaları divana almış, Anadolu beylerbeyliğini de İshak Paşaya vermiştir. Böylece, fetih hareketlerinde kendisine engel olabilecek büyük ailelerin devlet yönetimindeki nüfuzlarını kırmış, liderliğini daha da pekiştirmiştir. Her yıl ara verilmeden çıkılan seferlerden yorgun düşen askerler, yorgunluğunu dahi Sultana iletemeye cesaret edememişlerdir. Bundan sonra da devlet yönetiminde başarısız olanları hemen görevden almış savaşmak istemeyen yeniçerileri cezalandırma konusunda hiç tereddüt etmemiştir. Bu konuda o kadar ısrarcı davranmış ki en büyük vezirlerinden ve üstelik 'kayınbabası olan ve çocukluğundan beri hep destek gördüğü Zağanos Paşayı dahi Belgrad seferinde başarısız oldu diye azledip Balıkesir'e sürdürmüş ve kızından da boşanmıştır.'⁴⁷ Böylece Fatih, kimlik, liderlik ve kişiliğinin önünde bir gölge olarak gördüğü Zağanos Paşa gibi daima kendisinden yana tavır koyanları azlederek gerçek kimliğini ortaya koymaya çalışmış ve bunda da başarılı olmuştur. Devletin ve kanunların hakimiyetini güçlendirmek için gerekli her önlemi almaktan geri durmamış bu konuda da birçok önemli vezirini ya azletmiş veya idam ettirmiştir. Böylece, her sefere çıkıştan önce savaşmak istemeyen veya çok fazla savaş yaptıkları konusunda şikayetlerde bulunan, ayaklanma çıkarmak isteyen Yeniçerilere de gözdağı vermiş onları yola getirmeyi başarmıştır.

Fatih otoriter, merkeziyetçi bir yönetim anlayışına sahip bir Sultan idi. *"Dünyada tek bir din, tek bir devlet, tek bir padişah ve İstanbul da cihanın payitahtı olmalıdır"*⁴⁸ diyordu. Bunlardan anlıyoruz ki Fatih tek adamlığı tercih eden rakiplerinin olmasına tahammül edemeyen bir liderdi.

Nitekim bu gaye ile Fatih kısa zamanda Anadolu'da İsfendiyar, Trabzon, Karaman ve Akkoyunlu memleketlerini ilhak etti. Dulkadir beyliği ile Kırım hanlığını tabiiyeti altına aldı. Yunanistan, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Sırbistan (Belgrad hariç), Eflak-Boğdan ve sair ülkeleri fethetti. Sultanlığı süresinde 17 imparatorluk, devlet krallık, beyliği ortadan kaldırdı. Osmanlı toprakları Tuna'dan Fırat'a kadar yayıldı. Böylece, Anadolu'da millî birlik kurulmuş oldu.

Fatih'in başarılarının arkasındaki en önemli nedenlerden birisi de, babası II. Murat'ın başarılarıdır. Psikolojik verilere göre babaların güç ve kuvveti ergenlik dönemindeki oğulları için bir kıskançlık kaynağı durumunda olup, oğlun babasıyla

olan yarışta babasını geçmek için gayret sarfettiği bilinmektedir. Fatih'te babasından daha güçlü bir güven duygusu vardı.⁴⁹ Dolayısıyla Fatih de bir anlamda babasının başarılarıyla yarışmıştır diyebiliriz. Fatih'in İstanbul'un fethi sırasında Bizans elçisine "Efendilerinize söyleyin. Şimdiki Osmanlı Padişahı öncekilere asla benzemez. Şimdi benim iktidarımın ulaştığı yerlere onların hayalleri bile yetişememiştir."⁵⁰ sözü bunu kanıtlıyor görünmektedir. Dolayısıyla, Fatih babasından ve dedelerinden daha başarılı olduğunu göstermek için var gücüyle çalışmıştır.

Sonuç

Sonuç olarak diyebiliriz ki, çocukluk ve gençlik döneminin duygusal yapının ve bu dönemlerdeki sosyal etkilerin, yaşanan önemli olayların daha sonra atılacak adımlarda ve verilecek kararlarda oldukça etkili olduğunu görmüş bulunmaktayız.

Bu nedenle, gelecek nesillerimizin her birini birer Fatih Sultan Mehmet gibi yetiştiremez isek de, onların çocukluk ve gençlik yıllarında yaşayacakları tecrübelerinin ileri ki yıllarında yapacaklarının zeminini oluşturacağından, eğitimleri konusunda dikkatli olunması önem arz etmektedir.

Fatih'in gerçek sultan olduğu 1451'den 1481'de ölümüne kadar 30 yıllık saltanatı döneminde yaşadığı olağanüstü bir insanın ömrüne sığmayacak başarılarını O'nun 1444-1451 yılları arasında yaşadığı yaşam tecrübeleri üzerine temellendirmek psikanalitik verilere uygun düşmektedir. H. İnalcık'ın dediği gibi; "Fatih Sultan Mehmet, bu imparatorluk buhranının içinde yaşadı ve ona bir çözüm şeklini getirdi."⁵¹

En başta sorduğumuz, "Toplumlar mı büyük adamları yaratır yoksa büyük adamlar mı büyük toplumları yaratır." Sözü, Fatih için büyük liderler büyük toplumları doğurur şıkkı daha doğru görünmektedir. Her ne kadar toplumsal ortamın özelliği insanı lider yapsa da, bu tür ortamların ürettiği liderlerde de liderlik özelliklerinin bulunduğu da bir gerçektir. Yoksa liderlik vasıflarını taşımayan bir kimseyi hiçbir ortam lider konumuna getiremez.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, Ahmet, **Bilinmeyen Osmanlı**, İstanbul 1999.
- Alderson, A. D., **Osmanlı Hanedanının Yapısı**, İstanbul 1998.
- Algül, Hüseyin, **İstanbul'un Fethi ve Fatih**, İstanbul 1981.
- Araz, Nezihe, **Fatih'in İçsel Dünyası**, İstanbul 2000.
- Ayverdi, Semiha, **Edebi ve Manevi Dünyası İçinde Fatih**, İstanbul 1990.
- Bardakçı, İlhan, "Feth-i Mübin'in Meçhul Hazineleri", **Tarih ve Medeniyet**, S. 3, Mayıs 1994.
- Erikson, Erik, **Childhood and Society**, London 1995.
- Erikson, Erik, **The Truth of Mahatma Ghandi**, London 1995.
- Erikson, Erik, **Young Man Luther**, London 1993.
- Hammer, Joseph de, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, çev. Zuhuri Danışman, C. 2, İstanbul 1972.
- Hanbel, Ahmed b., **el-Müsned**, IV, İstanbul 1982.
- İnalçık, H., **Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar**, Türk Tarih Kurumu bas. Ankara 1987.
- İnalçık, Halil, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, (çev. Ruşen Sezer), İstanbul 2003.
- İslam Ansiklopedisi**, "Mehmet II" maddesi M. E. B. yay. İstanbul 1970.
- Kızıltoprak, Kemal, **Fatih Sultan Mehmet Han'ın Liderlik Sırları**, İstanbul 2002.
- Lamdu, Colonel clf E, **Historie de la Turquie**, Paris, Payot 1934.
- El-Müravi, Abdurrauf, **Feyzu'l Kadir**, C. 5, Mısır 1356.
- Panos, Levon Dabağyan, **Fatih ve Fetih Olayı**, İstanbul 1976.
- Saburi, El-Hakim Ebu Abdillah En-Ney, **Müstedrek Ales-Sahihayn**, C. 4, Beyrut 1990.
- Tansel, Selahattin, **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri**, M.E.B. Ankara 1971.
- Türk Ansiklopedisi**, "Fatih Sultan Mehmet" maddesi, C. XVI, M. E. B. Ankara 1968.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, C. I. T.T.K. Basımı, Ankara 1972.

Yücel, Yaşar, Ali Sevim, **Klasik Dönemin Üç Hükümdarı, FATİH, YAVUZ, KANUNİ**, Türk. T. K. B. Ankara 1991.

DİPNOTLAR

- ¹ Bkz. Levon Panos. Dabağyan, **Fatih ve Fetih Olayı**, İstanbul 1976; Hüseyin Algül, **İstanbul'un Fethi ve Fatih**, İstanbul 1981; Kemal Kızıltoprak, **Fatih Sultan Mehmed Han'ın Liderlik Sırları**, İstanbul 2002.
- ² Mustafa Kemal Atatürk'ün, annesi Zübeyde hanımın kişiliğinde önemli etkisi olduğunu söylediği bildirilmektedir.
- ³ E. Erikson, **Young Man Luther**, London 1993, s. 15-16.
- ⁴ E. Erikson, **Young Man Luther**, s. 20.
- ⁵ E. Erikson, **Young Man Luther**, London 1995; **The Truth of Mahatma Ghandi**, London 1995; **Childhood and Society**, London 1995.
- ⁶ E. Erikson, **Young Man Luther**, s. 14-15.
- ⁷ E. Erikson, **Young Man Luther**, s. 19-20.
- ⁸ E. Erikson, **Young Man Luther**, s. 16.
- ⁹ Hüma Hatun'un mezar kitabesinde yazılı olan "Sultan Mehmet Çelebi Sultan" yazısının niçin yazıldığı pek bilinmemekle birlikte bu yazının Fatih tarafından kullanılması annesinin Fatih'i çok etkilediği zannedilmektedir.
- ¹⁰ Şu ana kadar bu dadının Fatih'te bizim için çok önemli olan ne tür bir etki bıraktığı ile ilgili bir bilgiye sahip bulunmamaktayız.
- ¹¹ K. Kızıltoprak, **Fatih Sultan Mehmet**, s. 210-211.
- ¹² K. Kızıltoprak, **Fatih Sultan Mehmed Han'ın Liderlik Sırları**, s. 46.
- ¹³ A. D. Alderson, **Osmanlı Hanedanının Yapısı**, İstanbul 1998, s. 102.
- ¹⁴ **Türk Ansiklopedisi**, C. 16, s. 147.
- ¹⁵ H. İncalcık, **İslam Ansiklopedisi**, C. 7, s. 534.
- ¹⁶ H. İncalcık, **İslam Ansiklopedisi**, C. 7, s.534.
- ¹⁷ Bkz. Colonel Lamdu clf E, **Historie de la Turquie**, Paris, Payot 1934, s. 49; H. İncalcık, **İslam Ansiklopedi-si**, C. 7, s. 543.
- ¹⁸ K. Kızıltoprak, **Fatih Sultan Mehmet Han'ın Liderlik Sırları**, s. 217.
- ¹⁹ **Türk Ansiklopedisi**, C. 16, s. 147.
- ²⁰ S. Tansel, **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri**, M.E.B. Ankara 1971, s. 1-2.
- ²¹ Halil İncalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, (çev. Ruşen Sezer), İstanbul 2003, s. 189.
- ²² Bkz. H: İncalcık, **İslam Ansiklopedisi**, C. 7, s. 534.
- ²³ H. İncalcık, **İslam Ansiklopedisi**, C. 7, s. 507.
- ²⁴ Ahmet Akgündüz, **Bilinmeyen Osmanlı**, İstanbul 1999, s. 68.
- ²⁵ S. Tansel, **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet**, s. 35-36.
- ²⁶ **Türk Ansiklopedisi**, C. 16, s. 148.
- ²⁷ H. İncalcık, **İslam Ansiklopedisi**, C 7, s. 508; **Türk Ansiklopedisi**, C. 16, s. 149, 151.
- ²⁸ S. Tansel, **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet**, s. 35.
- ²⁹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. I. T.T.K. Basımı, Ankara 1972, s. 434.
- ³⁰ K. Kızıltoprak, **Fatih Sultan Mehmet Han'ın Liderlik Sırları**, s. 50.
- ³¹ H. İncalcık, **Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar**, Türk Tarih Kurumu bas. Ankara 1987, s. 73, 79.

- ³² Yaşar Yücel, Ali Sevim, **Klasik Dönemin Üç Hükümdarı, FATİH, YAVUZ, KANUNİ**, T. T. K. B., Ankara 1991, s. 2; H. İnalçık, **İslam Ansiklopedisi**, C. 7, s. 508.
- ³³ H. İnalçık, **İslam Ansiklopedisi**, C. 7, s. 508; H. İnalçık, **Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar**, s. 95.
- ³⁴ Y. Yücel, A. Sevim, **Klasik Dönemin Üç Hükümdarı**, s. 3; Joseph de Hammer, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, çev. Zuhuri Danışman, C. 2, İstanbul 1972, s. 285.
- ³⁵ H. İnalçık, **Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar**, s. 105.
- ³⁶ H. İnalçık, **İslam Ansiklopedisi**, C. 7, s. 508.
- ³⁷ Nezihe Araz, **Fatih'in İçsel Dünyası**, İstanbul 2000, s. 6-7.
- ³⁸ N. Araz, **Fatih'in İçsel Dünyası**, s. 38.
- ³⁹ N. Araz, **Fatih'in İçsel Dünyası**, s. 49.
- ⁴⁰ N. Araz, **Fatih'in İçsel Dünyası**, s. 49.
- ⁴¹ K. Kızıltoprak **Fatih Sultan Mehmet Han'ın Liderlik Sırları**, s. 212.
- ⁴² Ahmed b. Hanbel, **el-Müsned**, IV, İstanbul 1982, s. 335; El-Hakim Ebu Abdillan En-Ney Saburi, **Müstedrek Ales-Sahihayn**, C. 4, Beyrut 1990, s. 468; Abdurrauf El-Müravi, **Feyzu'ul Kadir**, C. 5, Mısır 1356, s. 262.
- ⁴³ İlhan Bardakçı, "Feh-i Mübin'in Meçhul Hazinesi", **Tarih ve Medeniyet**, S. 3, Mayıs 1994, s. 11.
- ⁴⁴ Semiha Ayverdi, **Edebi ve Manevi Dünyası İçinde Fatih**, İstanbul 1990, s. 29.
- ⁴⁵ H. İnalçık, **Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar**, s. 133.
- ⁴⁶ Bkz. A. D. Alderson, **Osmanlı Hanedanının Yapısı**, s. 109.
- ⁴⁷ H. İnalçık, **İslam Ansiklopedisi**, C. 7, s. 512; H. İnalçık, **Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar**, s. 133.
- ⁴⁸ K. Kızıltoprak, **Fatih Sultan Mehmet Han'ın Liderlik Sırları**, s. 233.
- ⁴⁹ S. Tansel, **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet**, s. 15.
- ⁵⁰ S. Tansel, **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet**, s. 6.
- ⁵¹ H. İnalçık, **Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar**, s. 136.